

ก่อนที่จะมีการนำธนบัตรเข้ามาใช้ร่วมกับเงินตราชนิดอื่นๆ ในระบบการเงินของประเทศนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่า เงินตราของชนชาติไทยมีรูปพรรณสัณฐานหลากหลาย มีเอกลักษณ์และประวัติความเป็นมาน่าสนใจ สำหรับเงินตราโบราณที่ขุดพบในบริเวณอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทย ได้แก่ เงินตราของอาณาจักรฟูนัน ทวารวดี และศรีวิชัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงินตราก่อนการตั้งอาณาจักรไทย

สำหรับเงินตราของอาณาจักรล้านนา และล้านช้าง เป็นเงินตราร่วมสมัยกับอาณาจักรไทย

เงินตราของอาณาจักรฟูนัน

เงินตรายุคทวารวดี

เงินตรายุคศรีวิชัย

ครั้นถึงสมัยสุโขทัยได้มีการผลิต “**เงินพดด้วง**” ขึ้นใช้เป็นครั้งแรก เป็นการผลิตด้วยมือ ทำจากแท่งเงินบริสุทธิ์ มีลักษณะไม่ซ้ำแบบใคร นับเป็นเงินตราของไทยโดยแท้ และใช้หมุนเวียนยาวนานกว่า ๖๐๐ ปี ตั้งแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยสุโขทัยเงินพดด้วงมีการประทับตรามากกว่า ๒ ดวง จวบจนสมัยอยุธยาจึงเป็นรูปแบบเดียวกัน คือ มีตราแผ่นดินรูปจักร และ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาในรัชสมัย**พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔ -๒๔๑๑) เงินพดด้วงก็ต้องเลิกผลิตไป เพราะหลังจากไทยได้เปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตก นับตั้งแต่ได้มีการลงนามใน **สนธิสัญญาบาวริง** กับประเทศอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๘ พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นที่ไทยต้องจำยอมทำสนธิสัญญาตามข้อเสนอของอังกฤษ แม้ว่าไทยต้องเสียเปรียบอย่างมากก็ตาม เพราะเกรงว่าไทยอาจถูกอังกฤษบีบบังคับด้วยกำลังกองทัพและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย แล้วหาเหตุยึดไทยเป็นอาณานิคมในที่สุดดังประเทศข้างเคียงอื่นๆ กำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ดังพระราชดำรัสว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

“...ในเมื่อสยามถูกรังควานโดยฝรั่งเศสด้านหนึ่ง โดยอาณานิคมอังกฤษอีกด้านหนึ่ง...เราต้องตัดสินใจว่าเราจะทำอย่างไร จะว่ายทวนน้ำขึ้นไปทำตัวเป็นมิตรกับจระเข้ หรือว่ายออกทะเลไปเกาะปลาวาฬไว้ หากเราพบบ่อทองในประเทศเรา... พอที่จะซื้อเรือรบจำนวนร้อยๆ ลำก็ตาม เราคงไม่สามารถจะสู้กับพวกนี้ได้ เพราะเราจะต้องซื้อเรือรบจากประเทศเหล่านี้(อังกฤษและฝรั่งเศส) พวกนี้จะหยุดขายให้เราเมื่อไหร่ก็ได้...อาวุธชนิดเดียวที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อเราในอนาคตก็คือ วาจาและหัวใจเราอันกอปรด้วยสติและปัญญา...

”พระราชดำรัสดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่การเจรจาทางการทูตกับอังกฤษ และทรงยอมทำสนธิสัญญาแบบเดียวกันกับประเทศตะวันตกอื่นๆ เกือบ ๑๐ ประเทศ เพื่อมิให้ประเทศตะวันตกประเทศใดประเทศหนึ่งเข้ามามีอำนาจและอิทธิพลอย่างโดดเด่นเพียงประเทศเดียวในไทย และในระหว่างการดำเนินนโยบายดังกล่าว [illegible] ไม่ใช้เป็นข้ออ้างว่าไทยมีความป่า

เถื่อนไร้อารยธรรม ซึ่งจะเป็นหน้าที่หรือ “ภารกิจของคนผิวขาว” ที่ต้องมาเปลี่ยนแปลงให้ไทยมีความก้าวหน้าทันสมัยตามอารยธรรมตะวันตก

โรงกษาปณ์สิทธิการ (Sithikarn Mint Factory) สร้างขึ้นที่หน้าพระคลังมหาสมบัติ ในพระบรมมหาราชวัง สมัยรัชกาลที่ ๔ เพื่อผลิตเหรียญกษาปณ์ด้วยเครื่องจักร

ผลของสนธิสัญญาเหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการค้าโดยตรงระหว่างพ่อค้าชาวต่างประเทศกับพลเมืองในประเทศโดยเสรี มีผลให้ไทยต้องยกเลิกการค้าแบบผูกขาดโดยระบบพระคลังสินค้าอย่างเด็ดขาด ล้มเลิกการเก็บภาษีเบิกร่องหรือค่าปากเรือ มีการจัดตั้ง **ศุลกสถาน** หรือ **โรงภาษี** จัดเก็บภาษีขาเข้าในอัตรา "ร้อยชักสาม" และภาษีขาออกตามที่ระบุไว้ในท้ายสัญญา ระบบการศุลกากรแบบใหม่ก็นำมาใช้นับแต่ครั้งนั้น

การค้าขายระหว่างไทยกับต่างประเทศเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว พ่อค้าชาวต่างชาติได้นำเงินเหรียญดอลล่าร์เม็กซิกันมาขอแลกเป็นเงินไทยมาก จนกระทั่งเงินบาทพดด้วงที่มีอยู่ไม่พอใช้หมุนเวียน การผลิตเงินพดด้วงด้วยมือไม่ทันต่อความต้องการ รัชกาลที่ ๔ ทรงมีพระราชดำริจะใช้เครื่องจักรผลิตเงินตราแทน เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและสะดวกในการค้า จึงโปรดกล้าฯ ให้สร้าง **โรงกษาปณ์สิทธิการ** ขึ้นที่หน้าพระคลังมหาสมบัติ ในพระบรมมหาราชวัง ผลิตเงินเหรียญด้วยเครื่องจักร มีทั้งที่ทำด้วย ทองคำ เงิน ดีบุก และทองแดงในราคาต่างกัน รูปแบบเงินตราของไทยจึงได้เปลี่ยนจากเงินพดด้วงเป็น “เงินเหรียญกษาปณ์” รูปกลมแบนตามแบบสากลนิยมทั่วไป

หมายราคาต่ำ กว้าง ๕.๐ เซนติเมตร ยาว ๘.๗ เซนติเมตร

หมายราคากลาง (ตำลึง)

กว้าง ๑๐.๐ เซนติเมตร ยาว ๑๔.๐ เซนติเมตร

ต่อมา เมื่อระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อใช้เองไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้า บทบาทของเหรียญกษาปณ์ก็ค่อยลดความสำคัญลง

ายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า

ใบพระราชทานเงินตรา

กว้าง ๙.๖ เซนติเมตร ยาว ๑๐.๖ เซนติเมตร

อยู่หัว ทรงให้จัดทำ “**หมาย**” เป็นเงินกระดาษชนิดแรกขึ้นใช้แทนเงินพดด้วงในปี **พ.ศ. ๒๓๙๖** ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว พิมพ์ลวดลายทั้งสองด้าน ประทับตราแผ่นดินและตราประจำรัชกาล จัดทำขึ้นมี ๓ ประเภท คือ หมายราคาต่ำ หมายราคาตำลึง หมายราคาสูง

สำหรับเงินกระดาษอีกชนิดหนึ่งที่จัดทำในสมัยพระองค์ เรียกว่า “**ใบพระราชทานเงินตรา**” มีหลายชนิดราคา ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว พิมพ์เพียงด้านเดียว การใช้จะอยู่ในวงจำกัดกว่าหมาย

อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่หมายและใบพระราชทานเงินตราเป็นเงินชนิดใหม่ ในขณะที่ประชาชนมีความคุ้นเคยกับเงินพดด้วงมาแต่สมัยโบราณ การใช้เงินกระดาษจึงยังไม่เป็นที่แพร่หลายตามพระราชประสงค์ และค่อยๆ หายไปจากระบบการเงินของประเทศในแผ่นดินของพระองค์ในที่สุด

เมื่อถึงรัชสมัย**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) เกิดปัญหาขาดแคลนเหรียญดีบุกและทองแดง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้หวังกำไรพากันหลอมเหรียญดีบุกและทองแดงทำเป็นแท่งส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาชั่วคราวระหว่างสั่งซื้อเครื่องจักรทำเหรียญกษาปณ์จากต่างประเทศ จึงจัดทำเงินกระดาษราคาต่ำ เรียกว่า **อัฐกระดาษ** ออกใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกับ**หมาย** เนื่องจากเปื่อยยุ่ยง่าย และมีวัตถุประสงค์เพื่อออกใช้เป็นการชั่วคราว จึงได้ยกเลิกไปโดยปริยายในปี พ.ศ. ๒๔๑๙

จะเห็นว่าเมื่อแนวความคิด “เงินกระดาษ” ได้เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ และได้รับการสานต่อสมัยรัชกาลที่ ๕ ระยะแรกๆ แต่ยังไม่เป็นผล แนวคิดเช่นนี้ทำให้ลักษณะของ “ทุนสำรองในคลังหลวง” ก็เริ่มมีวัตถุประสงค์ที่กว้างออกไปจากเดิมเป็นการเก็บรักษาไว้ในยามจำเป็นเท่านั้น เมื่อมีเงินกระดาษเกิดขึ้นก็มีความจำเป็นต้องจัดเก็บเงินตราในท้องพระคลังเพิ่มขึ้นด้วย เพื่อให้เพียงพอกับการแลกเปลี่ยนเงินกระดาษของราษฎร และด้วย

ภาพขณะรับคำถวายพระพรและกล่องเงินที่ระลึกจากพ่อค้าชาวยุโรป

(ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

อัฐกระดาษ

กว้าง ๙.๓ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๐ เซนติเมตร

